

รวีวรรณ ขำพล

บรรณารักษ์ ชำนาญการพิเศษ
หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สภาพการจัดการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้แต่ง เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์
ชื่อเรื่อง สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ฉบับพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 2
ข้อมูลการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552.
จำนวนหน้า 315 หน้า : ตาราง, ภาพประกอบ.
ISBN 978-974-559-547-7

สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่ประชาชนกำลังประสบปัญหาและต้องอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางสังคมที่วิกฤติและอันตรายนานาประการ ไม่ได้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ขาดโอกาสการเข้ารับบริการทางการศึกษาในระบบจำนวนมาก และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับชาติมากนั้น รัฐบาลได้มีนโยบายที่ต้องการให้พื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา เป็น “เขตพัฒนาพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดสันติสุข ทั้งนี้เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคนและสังคมของประเทศให้มีคุณภาพต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้มอบ

หมายให้ ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนเสนอแนะเชิงนโยบายในการกำหนดทิศทางการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานกัน

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้อย่างชัดเจน ข้าพเจ้าขอสรุปไว้ดังนี้

1. อุปสรรค

1) ความปลอดภัย

ปัญหาด้านความไม่ปลอดภัยส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากผู้เรียนมีเวลาเรียนไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ประกอบกับนักเรียนไม่มีโอกาสเรียนเสริมหรือเรียนเพิ่มเติม สถานที่เรียนขาดความพร้อม สื่ออุปกรณ์การเรียนมีไม่เพียงพอ ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และทำให้ครูที่มีประสบการณ์สอนและมีขีดความสามารถไม่กล้าอยู่ในพื้นที่ การเดินทางเข้าไปนิเทศ ติดตาม ประเมินผลทำได้น้อย การที่หน่วยบริหารไม่สามารถเข้าถึงโรงเรียนจึงนำมาสู่ผลกระทบที่รุนแรงทั้งในด้านความมั่นคงและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

2) ความไม่เข้าใจตรงกัน

ความไม่เข้าใจตรงกันระหว่างภาครัฐกับชุมชน และสถาบันการศึกษาเอกชนในพื้นที่ ทำให้ประเด็นที่จะส่งเสริม สนับสนุนไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3) ความเชื่อ ค่านิยม

ความเชื่อ ค่านิยม ตามวิถีชีวิตของมุสลิมในการเล่าเรียน ศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน รวมถึงด้านการศึกษาด้วย

4) การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ที่ผ่านมานโยบายและแนวทางการแก้ปัญหาในจังหวัดภาคใต้ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายทำให้ผู้ปฏิบัติสับสน และเมื่อมีการนำนโยบาย แผนงาน มาตรการไปสู่การปฏิบัติเพียงแต่ประเมินว่าได้ทำแล้ว แต่ขาดการวิเคราะห์ประเมินถึงสิ่งที่มีคุณภาพ หรือเกิดผลตามเป้าหมายหรือไม่

5) ความเหลื่อมล้ำระหว่างครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับโรงเรียนของรัฐ

การสนับสนุน ส่งเสริมครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอนในพื้นที่เสี่ยงภัยและสอนนักเรียนไทยเช่นเดียวกัน มีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับครูในโรงเรียนของรัฐ ทั้งในด้านเงินเดือน สวัสดิการ ค่าตอบแทน และการพัฒนาตนเอง

6) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในทุกจังหวัด แต่ยังขาดโปรแกรมหรือหลักสูตรที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียน โดยเฉพาะสาขาเกี่ยวกับอิสลามศึกษา ยังให้บริการได้ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่จบด้านศาสนา อีกทั้งคุณภาพด้านอิสลามศึกษายัง

อาจไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากชุมชนเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคเรื่องการขาดครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการสอน เนื่องจากปัญหาด้านความปลอดภัย และนักเรียนที่สอบเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษา ได้มีพื้นฐานความรู้วิชาสามัญไม่เพียงพอจะศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างมั่นใจ

7) การแบ่งแยกของนักเรียนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาเป็นช่วงที่นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิมมีโอกาสได้เรียนร่วมกันในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาล แต่เมื่อถึงระดับมัธยมศึกษาในขณะที่นักเรียนไทยพุทธเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนเอกชนทั่วไป นักเรียนไทยมุสลิมส่วนใหญ่จะย้ายไปเรียนที่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม เนื่องจากมีการเรียนการสอนวิชาศาสนาที่เข้มข้นกว่า ส่งผลให้เด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มเริ่มแยกออกจากกันและอาจแยกจากกันโดยสิ้นเชิงในที่สุดเมื่อถึงระดับอุดมศึกษา เมื่อนักเรียนไทยมุสลิมเลือกเรียนในสถาบันอุดมศึกษาอิสลามที่มีในประเทศหรือต่างประเทศ

8) การขาดหน่วยงานบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนโดยตรงในพื้นที่

การฝากภาระการสนับสนุน ส่งเสริมโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษาช่วยดูแลอาจไม่เหมาะสมสำหรับบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะลักษณะของโรงเรียนเอกชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลาย และส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและมีจำนวนค่อนข้างมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ประกอบกับสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาในพื้นที่เองมีภาระงานมาก และมีบุคลากรในกลุ่มสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ไม่เพียงพอในการดูแลโรงเรียนเอกชน

9) การประเมินโดยใช้มาตรฐานเดียว

การประเมินต่าง ๆ ของรัฐใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศก่อให้เกิดปัญหาเพราะบริบทต่างกัน การประเมินในบริบทที่แตกต่างกันควรใช้วิธีการที่แตกต่าง ควรมีเกณฑ์ส่วนกลางและเกณฑ์สำหรับแต่ละบริบทตามความเหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทชายแดนภาคใต้ซึ่งประชาชนมากกว่าร้อยละ 80 นับถือศาสนาอิสลามและมีวิถีชีวิตแบบมุสลิม

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้

- 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการศึกษา
- 2) การมีเป้าหมายร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน
- 3) คุณภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน
- 4) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องหรือสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
- 5) การดำเนินนโยบายผ่านองค์กรของผู้นำทางด้านการศึกษาและศาสนาของชุมชน ท้องถิ่น
- 6) เจตจำนงของภาครัฐ และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะส่งเสริมสนับสนุนโดยมีนโยบาย แผนงาน มาตรการ ที่มีความยั่งยืนและมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน
- 7) ความเสียสละของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การจัด/ปรับองค์การเพื่อการบริหารจัดการ

ควรกำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโรงเรียนเอกชนโดยตรง ซึ่งต้องวิจัยเพื่อหารูปแบบในการบริหารจัดการที่เหมาะสม

2) การปรับวิธีงบประมาณ

กระจายความเป็นธรรม เกี่ยวกับการอุดหนุนส่งเสริมโรงเรียนแต่ละขนาดในประเภทเดียวกัน ปรับระบบการตรวจสอบ ติดตามโรงเรียน สถาบันศึกษาของเอกชนทุกประเภท โดยเฉพาะเรื่องคุณสมบัติ/พฤติกรรมของผู้สอนนักเรียน การดำเนินงานของมูลนิธิ และการบริหารจัดการงบประมาณของโรงเรียนให้ไปอย่างสร้างสรรค์และกัลยาณมิตร

3) การส่งเสริมพัฒนาครู

ดูแลครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับสิทธิประโยชน์เท่าเทียมกันเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคคลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ การสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอในการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนให้มีความรู้ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

4) การวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนภาษาไทย

เร่งแก้ปัญหาและพัฒนาการสอนภาษาไทยให้มีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้ ตลอดจนการวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนภาษาไทยให้กับนักเรียนไทยมุสลิม

5) การพัฒนาด้านอิสลามศึกษา

เร่งพัฒนาการศึกษาด้านอิสลามศึกษาในพื้นที่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งในโรงเรียนของเอกชนและโรงเรียนของรัฐ เพื่อให้สามารถเทียบโอนกันได้ รวมทั้งหาแนวทางสนับสนุนส่งเสริมให้โรงเรียนของรัฐบาลสามารถจัดการ

เรียนการสอนวิชาศาสนาให้เข้มข้นขึ้นโดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

6) การพัฒนาด้านอุดมศึกษา

พัฒนาคุณภาพและขยายการรับนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนด้านอิสลามศึกษา ให้ไปสู่การยอมรับในวงวิชาการของโลกมุสลิม

7) การสนับสนุนส่งเสริมสถาบันศึกษาปอเนาะ

สนับสนุน ส่งเสริมการศึกษาของสถาบันศึกษาปอเนาะให้มีการเรียนอาชีวะและวิชาสามัญที่มีคุณภาพตามความต้องการของสถาบันศึกษาปอเนาะ

8) การส่งเสริม พัฒนาเยาวชน

เปิดโลกทัศน์ให้กับเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ การเพิ่มกิจกรรมเยาวชน เพื่อให้นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิมมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน

9) วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบริบทลักษณะ เอกลักษณะของสถานศึกษาที่หลากหลายและแตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ จึงควรวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสม ลดปัญหา พัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความเป็นไปได้

รายงานการวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารการศึกษา หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งเพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายการศึกษา การวางแผนการศึกษา และการดำเนินงานทางการศึกษาต่อไป